

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII
Международная научная конференция студентов и молодых
ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International
Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE
BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

- Отключать тотальный контроль

Невозможно контролировать все. Каждый день возникают события, на которые мы не можем повлиять, но заикливаясь на этом, мы начинаем еще больше тревожиться. Отключить тотальный контроль не означает, что следует плыть по течению, а подразумевает первоочередную роль наблюдения. Мы сделали все, что в наших силах, рассмотрели ситуацию под разными ракурсами и действуем. Квантовое мышление помогает лучше адаптироваться в мире, который меняется с огромной скоростью. Оно позволяет видеть шире, находить эффективные решения и меньше переживать.

6. Заключение

Заклячая свою работу хочу сказать что принципы квантового мышления похожи на «немаваси» — один из принципов менеджмента в Японии. О нем в своей [книге](#) «Дао Тойота» рассказал Джеффри Лайкер. Суть «немаваси» состоит в подготовке необходимой базы для принятия решений. Со стороны кажется, что на начальной стадии переговоров японцы будто отстраняются от обсуждений и ничего не предлагают. Но это не так. В Японии избегают споров и ценят вклад каждого в общий мыслительный процесс. Поэтому сначала знакомятся со всеми точками зрения, предложениями. И после того как услышат все возможные мнения, сравнивают их, комбинируют и формулируют свою позицию, предлагают эффективные идеи.

Таким образом, квантовое мышление помогает исследовать все стороны проблемы, позволяет нестандартно реагировать на любые перемены и тем самым находить потенциал даже в неопределенности. К слову, такой тип мышления эффективен не только при развитии бизнеса и принятии управленческих решений, но и в повседневной жизни.

Список использованных источников

1. Липецкий, Н. Н. Квантовая парадигма в системе нового психологического знания / Н. Н. Липецкий. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2012. — № 3 (38). — С. 328-333. — URL: <https://moluch.ru/archive/38/4478/>
2. Глуханюк Н.С. Практикум по психодиагностике: учеб. пособие – 2-е изд., переруб. и доп. – М.: Издательство Московского психолого-социального института, 2005. – 216с
3. Уилсон Р. Квантовая психология. -Киев:София,1998.-224с.
4. Петренко В.Ф., Супрун А.П. Теоритические и методологические проблемы психологии: взаимосвязь квантовой физики и психологии сознания // Психологический журнал. – 2014.- Т.35,№6. – С. 69-86.
5. Корнилова Т.В., Смирнов С.Д. Методологические основы психологии. – СПб.: Питер,2007. – 320с.
6. Красильников Г.Т. “Психическая реальность” в психотерапии // Психотерапия. – 2009. - № 2. -С. 21-26.

СТУДЕНТТЕРІНІҢ ӘЛЕУМЕТТІК ИНТЕЛЛЕКТ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Серғазы Балнұр Дайрабайқызы

balnur.sergazy@bk.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, «Психология» мамандығының 3 курс студенті,

Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекші – Аубакирова Ж. К.

Кіріспе

Адамдардың қарым-қатынасы мен мінез-құлқы процесін түсіну, әртүрлі қарым-қатынас жүйесіне бейімделу ерекше психикалық қабілетпен - әлеуметтік интеллектпен

анықталады, мұнда мінез-құлық, қарым-қатынас пен қарым-қатынастың тиімділігі коммуникативтік және интеллектуалдық қабілеттердің өзара байланысты дамуымен көрінеді.

Қоғамда болып жатқан өзгерістер адамның әлеуметтік ортамен қарым-қатынаста тұлғалану мәселесін шиеленістіріп жіберді. Бұл мәселені шешу белсенді әлеуметтік-мәдени бейімделу қабілетінің дамуына байланысты. Дүниеге, бір-біріне қарым-қатынас нормалары жүйесінің ассимиляциясы тұлғаның әлеуметтік интеллект сияқты қасиетінің көрінісімен анықталады. Өз кезегінде, әлеуметтік интеллект адамның өзіне деген көзқарасын қалыптастыру, өз қызметінің нәтижелерін болжау, өзінің мінез-құлқын және басқалардың мінез-құлқын түсіну қабілетінен көрінетін тұлғаның жеке-жеке қасиеті.

Интеллект жұмысы адамға «әлем суретінің» әртүрлі нұсқаларын салуға мүмкіндік береді. Тұлғаның интеллектуалдық даму деңгейінің критерийлері адамның шындықты қалай қабылдайтынына, түсінетініне және түсіндіретініне байланысты – жағдайды интеллектуалдық меңгерудің ерекшеліктері осыған байланысты, сәйкесінше осы жағдайдағы мінез-құлық ерекшеліктері.

Бірақ бұл интеллект адамның қоршаған ортаға бейімделу механизмі ғана дегенді білдірмейді. Әлеуметтік интеллект – адамдардың мінез-құлқын дұрыс түсіну қабілеті. Бұл қабілет тұлғааралық тиімді әрекеттесу және табысты әлеуметтік бейімделу үшін қажет.

Зерттеу нысаны: студенттердің әлеуметтік интеллектісі.

Мақсаты: студенттердің әлеуметтік интеллект ерекшеліктерін сипаттау.

Гипотеза. Әлеуметтік интеллект пен студент үлгерімі арасында байланыс бар: әлеуметтік интеллект деңгейі неғұрлым жоғары болса, оқу үлгерімі соғұрлым жоғары болады.

Тапсырмалар:

а) әлеуметтік интеллект мәселелерін, оның психологиядағы түрлерін, сонымен қатар әлеуметтік интеллект заңдылықтарын қарастыру.

б) студенттік кезеңдегі әлеуметтік интеллекттің ерекшелігі, бірінші курс студенттерінің әлеуметтік интеллект деңгейін қарастыру.

с) студенттер арасында әлеуметтік интеллектіні дамыту бойынша ұсыныстар әзірлеу.

а) Қазіргі ғылымдағы әлеуметтік интеллект мәселесінің жағдайы

Тұлғаны ойдағыдай дамыту, қалыптастыру және жүзеге асыру үшін ең маңызды қасиеттердің біріне, яғни қоршаған ортамен тиімді әрекеттесе білуге ие болу керек. Әлеуметтік интеллект қазіргі уақытта зерттелу және даму сатысында тұрған қазіргі психологияның концепциясы. «Интеллект» терминінің нақты анықтамасын тұжырымдауға тырысқан ғылыми психологтар әртүрлі маңызды қиындықтарға тап болады. Бұл сөздің өзі латынның «intellectus» сөзінен шыққан, ол «түсіну», «білім», «ақыл» дегенді білдіреді. Бастапқыда бұл термин адам психикасының тек қана рационалды психикалық функцияларын білдірсе, бүгінде ол жалпы когнитивтік процестерді қамтитын жалпы термин ретінде қарастырылады.

Интеллект психологиясы туралы алғаш рет ежелгі дүниенің философиялық мектептерінде айтылады. «Интеллект» терминінің өзін Цицерон енгізген (латынның «intelgentia» – түсіну қабілеті). Аристотель мен Платон еңбектерінде интеллект ерекше орынға ие болды, мұнда «ақыл», «жалпы сезім» ұғымдары бөлініп шықты.

Ғылыми ұғым ретінде «интеллектті» Ф.Гальтон (19 ғ. аяғы) енгізді. Оның пікірінше, интеллектуалдық қабілеттердің барлық спектрі генетикамен анықталады, ал дамудың сыртқы жағдайлары ретінде оқытудың, тәрбиелеудің рөлі екінші дәрежелі деп танылды. Бұл көзқарас көптеген жылдар бойы психологиялық концепциялардың даму бағытын анықтады.

Жеке тұлғаның интеллектінің табиғаты мен дамуын өз зерттеулерінде Д.Векслер, Ф.Вернон, Р.Глейзер, Дж.Кэмптон, Р.Б. Кэттел, К.Спирмен, П.Хамфри, және т.б. қосқан.

Дж.Гилфордтың пікірінше, интеллект – қабылданған ақпаратты өңдеу қабілеті (ақпарат адамның қабылдауының барлық спектрін білдіреді).

Р.Сельман әлеуметтік интеллекттің қалыптасуын жеке тұлғаның әлеуметтенуі жағдайында қарастырды. Онтогенездегі әлеуметтік интеллекттің дамуын бақылай отырып, ол әлеуметтік өзара әрекеттестіктің 4 желісін бөліп көрсетті:

- 1) өзін-өзі түсіну;
- 2) жақын достық;
- 3) құрдастарымен қарым-қатынас;
- 4) ата-анамен қарым-қатынас.

«Әлеуметтік интеллект» терминін анықтауға көзқарастардың әртүрлілігі оның құрылымының анық еместігін көрсетеді. Сонымен қатар, бұл терминнің анықтамаларында бірнеше ортақ тармақтарды бөліп көрсетуге болады:

- тәсілдердің көпшілігі әлеуметтік интеллекті қабілет ретінде түсіндіреді, сондықтан ол белгілі бір қызметпен байланысты және тұлғалық формацияны білдіреді;
- ғалымдар әлеуметтік интеллект жалпы интеллектке тәуелсіз екенін мойындайды;
- әлеуметтік интеллект – қабілеттер жиынтығынан тұратын күрделі құрылымдық формация;
- бұл қабілеттердің субъектісі болып оқиғалар арасындағы қарым-қатынастарды орнату болып табылады. Психологиядағы эмпирикалық зерттеулер әлеуметтік интеллект мәселесін негізінен әлеуметтік интеллект ерекшеліктері мен адамның психологиялық қасиеттерін, сондай-ақ жалпы интеллект және оның құрамдас бөліктерімен байланысын зерттеу тұрғысынан қарастырады.

б) Студенттік кезеңдегі әлеуметтік интеллекттің ерекшелігі

Студенттік шақ – адамның физикалық жетілуінің аяқталуы, оның өзіндік сана-сезімінің тез өсуі, дүниетанымының қалыптасуы, мамандық таңдауы, ересек өмірге қадам басу кезеңі. Бұл адамның жастық шақ пен есейген жас аралығындағы өмірінің кезеңі. Отандық психологияда жасөспірімдік шақты тұлғаның, оның жеке басының және даралығының дамуындағы дербес кезең ретінде қарастыру әдетке айналған.

Студенттік кезеңнің жас шектеулері шартты болып табылады және шамамен 17-18 - 22-23 жас аралығына түседі. Психологияда бұл жас кезеңін әртүрлі авторлар әр түрлі анықтайды: жасөспірімдік кезең, жастық шақ, ерте жастық шақ, ерте жетілу және т.б.

В.И. Слободчиков, Студенттік кезеңінің соңғы кезеңі - жекелендіру. «Студенттік кезеңнің негізгі белгілері - өзіндік рефлексия, өзінің жеке даралығын сезіну, өмірлік жоспарлардың пайда болуы, өзін-өзі анықтауға дайын болу, өз өмірін саналы түрде құруға бағдарлану және өмірдің әртүрлі салаларында біртіндеп өсу». Бұл жас рефлексия мен интроспекциямен сипатталады.

Студенттік кезең эмоционалды қозғыштығының жоғарылауымен сипатталады (теңгерімсіздік, көңіл-күйдің кенеттен өзгеруі, мазасыздану және т.б.).

Студенттік кезеңде эмоционалдылықтың дамуы адамның жеке-жеке қасиеттерімен, оның өзіндік санасымен, өзін-өзі бағалауымен тығыз байланысты.

Тұрақты өзіндік сананың қалыптасуы және «Мен» тұрақты бейнесі – студенттік кезеңнің орталық психологиялық негізі, адамның ішкі дүниесінің ашылуы байқалады. Тұлғаны табу процесі студенттік кезеңде орын алады және өзіндік сананың маңызды өзгерістерімен, атап айтқанда оның когнитивтік және эмоционалдық аспектілерімен және жеке тұлғаның өзін-өзі реттеу жүйесімен көрінеді.

В.Перри (1970) студенттің ойлауын дамытудың келесі кезеңдерін анықтады:

1. Бастапқы дуализм – әлемді ақ пен қараға, жақсылық пен зұлымдыққа бөле отырып, бір ғана шындықты іздеумен сипатталатын әлемді авторитарлық дуалистік жолмен түсіндіру. Бұл пайымдаулардың жастық максимализмінде және мінез-құлықтың өткірлігінде көрінеді.

2. Концептуалды релятивизм – әртүрлі бәсекелес көзқарастарға төзімділік, бір құбылысты (жағдайды) әртүрлі позициялардан қарастыра білу.

3. Өзіндік құндылықтарды, көзқарастарды және өмір салтын таңдаудағы өз бетінше таңдалған ұстаным мен жауапкершілік. Автордың көзқарасы бойынша мұндай өзгерістер тізбегі ерте есейген кездегі интеллектуалдық дамуды сипаттайды.

Студенттік кезеңде әлеуметтік интеллекттің қалыптасуы жүреді, ол адамның өмірінің барлық саласында көрінетін қасиет.

Әлеуметтік психологияда «әлеуметтік интеллект» термині әлеуметтік қатынастардың интеллектісі мен субъектілік қатынастардың интеллектісі ұғымдарын ажырату үшін қолданылады. Осы екі танымдық форманың қалыптасуы психикалық дамудың екі жоспарында жүреді. Д.Б. Эльконин, айтуынша, біріншісі баланың әлеуметтік ортада өмір сүру жағдайларын игерту, рөлдік ойындарда әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларын, нормаларды, бағалауларды, қабылданған мінез-құлық формаларын меңгеру процесінде жүзеге асырылады. Екіншісі пәндік қарым-қатынастар саласындағы білім мен дағдыны меңгерумен байланысты. Психикалық даму процесінде бұл интеллектуалдық компоненттердің өзара әрекеті күрделі болып табылады. Субъект-субъект қатынастарының интеллектісі объектілік қатынас субъектісінің интеллектінен шығатыны анық. Оның ең қарқынды дамуы жасөспірімдер мен жастарда байқалады.

В.Н. Куницына (2001) студенттердің әлеуметтік интеллект деңгейі неғұрлым жоғары болса, соғұрлым өзін-өзі реттеу, өзіне деген сенімділік, әсер ету қабілеті дамитынын дәлелдеді. Ал, керісінше студенттердің әлеуметтік интеллект деңгейі неғұрлым төмен болса, онда ұялшақтық, рефлексивтілік, агрессивтілік адам жалғыздықтан зардап шегеді, өзін-өзі бағалауы төмен, конфликті, невротикалық, психикалық және физикалық шаршаған және т.б. белгілері айқын болады.

Әлеуметтік интеллекті дамыған студент адамдардың мінез-құлқы туралы максималды ақпаратты ала алады, вербалды емес қарым-қатынас тілін түсінеді, адамдар туралы тез және дәл пайымдай алады, белгілі бір жағдайларда олардың реакцияларын сәтті болжай алады, қарым-қатынаста көрегендік танытады, өзгелерге қарағанда бір нәрсені жасау кезінде сәтті бейімделуге, оңтайлы психологиялық климатты сақтауға, болашақ кәсіби қызметке көбірек қызығушылық танытуға, тапқырлыққа және шығармашылыққа ықпал етеді.

Бірінші курс студенттерінің әлеуметтік интеллект деңгейі

Психологиялық бейімделу үш кезеңнен тұрады:

- жаңа оқу орнымен, студенттің құқықтары мен міндеттерімен және оқудың нақты басталуымен танысу;

- университет ережелерімен танысу және сақтау;

- оқытуды жетілдіруге мазмұнды және шығармашылық көзқарас.

Бірінші курс студенттерінің университетте оқуға бейімделуі әртүрлі жолмен жүреді. Кейбір студенттер бұл кезеңнен дерлік еш қиындықсыз өтеді, олар тез және оңай жақсы нәтижелерге жетеді, бірақ олардың көңіл-күйі айтарлықтай өзгермейді. Басқалары психикасы мен мінез-құлқын өзгерткеннен кейін оқу бағдарламасын меңгереді. Бірақ бұл кезеңді ұзақ және ауыр бастан кешіретін студенттер де бар, бұл әл-ауқаттың өзгеруімен, физикалық және психологиялық көрсеткіштердің нашарлауымен бірге жүреді. Психикалық бұзылулар тұлғаның қалыптасуына ықпал етпейді және оқуды қаламағандықтан университеттен шығарылуы мүмкін. Егер студенттермен мектеп оқушыларына жүргізілетін оқу жағдаяттарының барлық түрлерін үлгілеу бойынша алдын ала жұмыс жасалса, бейімделу процесі тезірек жүреді.

Одан әрі нәтиже студенттердің көпшілігіне, туындаған қиындықтарға төтеп беру қабілетіне, мінез-құлқын бақылауға байланысты. Екінші жағынан, университетте оқу процесі жас адам өмірінің жаңа кезеңі болып саналып, білім берудің формалары мен әдістері өзгеріп, қызметтің көлемі мен сапасына күшейтілген талаптар қойылады.

Бұл кезеңнің маңызды аспектісі білім беру мекемесінің өзгерген әлеуметтік-мәдени, ақпараттық және білім беру ортасына бейімделу қажеттілігі болып табылады. Бейімделу кезеңінде бірінші курс студенті кейіннен өзекті әлеуметтік мәселелерді сәтті шешу үшін

қажет болатын құзыреттер мен іс-әрекет алгоритмдерін меңгеруі керек, яғни студенттердің әлеуметтік бейімделу құзыреттілігі қалыптасады.

Студенттік өмір сапасы бірінші курста анықталады, сондықтан бірінші курс студентінің өмірге және оқуға ойдағыдай бейімделуі әрбір студенттің кейінгі тұлға, болашақ маман ретінде қалыптасуының кепілі болып саналады. Жаңа оқу орнына келген жаста белгілі бір қалыптасқан көзқарастар, стандарттар бар, олар оқытудың басында өзгеріп, құлдырай бастайды.

Бірінші курс студенттерінің әлеуметтік-психологиялық бейімделуін жеделдету шаралары ретінде топтық топтастыру шаралары қолданылады; қала және оқу орны бойынша экскурсиялар; жатақханада тұратын 1 курс студенттерінің өмірін ұйымдастыруға көмек көрсету; бірінші курс студенттерін факультеттің, университеттің қоғамдық өміріне тарту және т.б.

с) Студенттердің әлеуметтік интеллектісін дамыту бойынша ұсыныстар

Жасөспірімнің бейімделу қабілетін арттыру үшін көбінесе оның коммуникативті дағдыларын дамыту ұсынылады. Ұсынылып отырған бағдарлама жасөспірімдердің әлеуметтік интеллектісін дамытуға бағытталған. Тәжірибенің жаңалығы адамның іс-әрекетін, вербалды және вербалды емес өрнектерді түсінуді қамтамасыз ететін интеллектуалдық қабілеттер жүйесін дамыту арқылы (яғни, әлеуметтік интеллектті дамыту) жасөспірімнің әлеуметтік жағдайларға бейімделуінде.

Жеке тұлғаның әлеуметтік бейімделуі қоғамның бүкіл дамуының өзекті мәселесі болып табылады, өйткені адам басқа адамдардан тұратын әлемде өмір сүруге мәжбүр. Сонымен бірге ол қоғамның жеке өкілдерімен де, адамдар тобымен де араласады. Ал бұл әрекеттестік табысты болуы үшін адам белгілі бір қоғамда қабылданған мақсаттар мен нормаларды біліп, ескеруі, белгілі бір қалыптасқан ережелерді сақтауы, тиімді мінез-құлықтарды табуы керек.

«Тұлғааралық қарым-қатынастағы көрегендіктің» қалыптасуы жасөспірімдер үшін әлі де тым шектеулі тәжірибені қалыптастыруы маңызды. Жасөспірімдік шақта адамның өз іс-әрекетін саналы түрде реттеу, басқа адамдардың сезімдерін, мүдделерін есепке алу және оларға өз мінез-құлқында назар аудару білу негіз болғанымен, бұл негіздердің қалыптасуы үшін жасөспірімнің белсенді араласуы, құрдастарымен және ересектермен белгілі бір қарым-қатынасты қамтамасыз ететін қоғамдық пайдалы іс-әрекеттің алуан түрлерінің орындалуы.

Тиімді бейімделу механизмдерін анықтап, жасөспірімдердің бейімделу мүмкіндіктерінің артуына әкелетін арнайы бағдарламаларды жасау қажет. Бұл бағдарламалар оқытуды және жеке түзету жұмыстарын қамтуы мүмкін. Жеке түзету сабақтарын өткізу кезінде нейролингвистикалық бағдарламалау әдістерін, символдық драма мен психодрама элементтерін, ертегі терапиясының әдістерін қолданған тиімді.

Қорытынды

Біздің теориялық талдауымыз көрсеткендей, қазіргі уақытта психология ғылымында әлеуметтік интеллектті зерттеу мәселесіне ғалымдар ерекше назар аударып отыр, бұл қазіргі заманның даму ерекшеліктеріне байланысты. Әлеуметтік интеллектті зерттеу өте маңызды және өзекті теориялық және практикалық міндет болып табылады, атап айтқанда, студенттердің әлеуметтік интеллектінің дамуын зерттеу.

Әлеуметтік интеллект – жастардың тұлғалық, кәсіби, әлеуметтік әлеуетінің деңгейін негізінен анықтайтын әлеуметтік дамудың ең маңызды факторы. Бұл жас студенттердің өздерінің кәсіби басымдықтарын өз бетінше анықтауға, өмірлік траекторияны таңдауға, өзін қоғамның мүшесі ретінде сезінуге, өмірдегі орны мен мақсатын түсінумен қатар өзін және мүмкіндіктерін түсінуі керек. Бұл адамның жетістігін, оның әлеуметтік бейімделуін және көшбасшылық қасиеттерін дамытуды анықтайтын жетекші факторлардың бірі ретінде әлеуметтік интеллекттің даму ерекшеліктері ерекше мәнге ие болатын жаңа, «ересек» өмірге кірудің қиын сәті.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Андреева Г.М. Социальная психология: учебник для вузов. – М., 2010.
2. Андриенко Е.В., Социальная психология. М.: Издательский дом «Академия», 2010
3. Баблюян Н.В. Социальный интеллект российской студенческой молодежи. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата социологических наук. Ростов-на-Дону. 2012 г.
4. Геранюшкина Г.П. Социальный интеллект: методики оценки и развития: монография / Г.П. Геранюшкина. - Иркутск: Байкал. гос. ун-т экономики и права, 2003.
5. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию. М.: АСТ, 2013.
6. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. М.: АСТ: АСТ МОСКВА; Владимир: ВКТ, 2009.
7. Кулагина И.Ю. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека. Учебное пособие для студентов ВУЗ. - М.: ТЦ Сфера, 2005.
8. Стернберг, Р. Практический интеллект. – СПб., 2002.
9. Гилфорд, Дж. Три стороны интеллекта // Психология мышления / под ред. А.М. Матюшкина. – М., 1965.

ОӘЖ 159.9

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДАҒЫ ОЙЛАУДЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ФОРМАСЫ

Серікбек А.

azhar.serikbek@bk.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Психология білім беру бағдарламасы, 4 курс студенті
Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекші – пс.ғ.к. Б.Ш. Байжуманова

Бала әлем деңгейіндегі ақпараттық шексіз кеңістіктің құрбаны ма, әлде ақпараттану арқылы психиканың дамуының қайна көзі ме? Қазіргі кезде балалардың ең тартымды ойыншығы – телефон, планшет немесе ютуб арнасындағы көптеген түрлі сипаттағы сюжеттік фильм немесе ойындар. Бесіктен белі шықпаған баланың ата-анасынан ұялы телефонды тартып алудың манипуляциялық техникасын жақсы меңгерген. Балалар жыламас үшін, ересектерді мазаламас үшін, үйге қонақтар келгенде үйдегілерді мазаламас үшін осы «ойыншықты» беріп қоямыз. Ала бұл баланың қаншалықты ойлау формасын, ойлау бағытына әсер етіп жатқандығына мән беріле бермейді. Экрандағы өте қызықты ситуациялар, тартымды бейнелер, кейіпкерлердің мәнсіз әрекеттері баланы баулап алған. Тартымдылық күші өте тартымды медиаресурстық құралдар баланың барлық әрекеттерінің орнын басып отыр. Осы орайда мектеп жасындағы балалардың ойлауының дамуының сензитивтілігін ескерсек, онда балалармен аса мұқият жұмыс істеу керектігі басты қажеттілік болып отыр.

Сәбилік шақ баланың ойлауының дамуындағы сензитивті кезең болып табылады. Балалар сыртқы дүние заттары мен құбылыстарын бағдарлау іс-әрекетінің көмегімен сол заттар мен құбылыстар арасындағы байланыстар мен қатынастар орнатуды талап ететін мәселелерді шешуді үйрене бастайды. Байланыс заңдылықтарын негізінде пайда болған бейнелерді пайдалана отырып қарапайым ойлау іс-әрекеттерінің көмегімен ойша шешуге көшеді. Басқаша айтқанда, ойлаудың көрнекі іс-әрекет формасы негізінде ойлаудың көрнекі бейнелі формасы қалаыптаса бастайды. Сонымен бірге балалардың практикалық іс-әрекеті тәжірибесіне негізделген және сөз арқылы тұрақтанып бекіген алғашқы қорытындылар қалыптасады. Сәбилік шақтың аяғында бала заттар мен бейнелерді өзге заттардың белгілері, баламалары ретінде қолдануын игере бастаған кезде сана-сезімнің белгілік функциясын игерудің бастамасы айқындалады.